

25 år av västsvenska samhällstrender – SOM-institutet och VGR

I tider när det mesta ser ut att förändras snabbt är det en styrka att kunna se tillbaka och få perspektiv. Det gäller inte minst om vi vill studera invånarnas syn på sina liv och levnadsförhållanden, sin omvärld och på hur demokrati och samhällsservice fungerar. I Västra Götaland finns unika förutsättningar att göra denna typ av jämförelser. Bakgrunden är den forskningssamverkan som pågått mellan Västra Götalandsregionen och SOM-institutet vid Göteborgs universitet sedan regionen bildades 1998/99. Det innebär att vi med data från 2022 har en obruten tidsserie på 25 år. Vi gör här några nedslag i utvecklingen. Förhoppningsvis kan genomgången fungera som en aptitretare för att borra djupare i de senaste 25 årens forskarstudier och rapporter från SOM-institutet med grund i den västsvenska SOM-undersökningen.¹

Flera positiva tendenser för invånarnas engagemang och syn på demokratin

Att invånarna är nöjda med hur det politiska systemet fungerar är en grundläggande fråga i en demokrati. 70 procent eller fler av invånarna är nöjda med hur demokratin fungerar i Sverige, Västra Götalandsregionen och i den egna kommunen, drygt 60 procent i EU. Än viktigare är att det är färre än en av tio som inte alls är nöjda. Hur nöjda invånarna är med demokratin varierar en aning över de senaste 25 åren med tydliga så kallade valårseffekter när invånarna i Västra Götaland liksom i Sverige blir mer nöjda under valår. Långsiktigt var nöjdheten 2022 på en bra nivå och för EU de högsta på de senaste 25 åren. 1998 var drygt två av tio i Västra Götaland nöjda med demokratin i EU.

Allt fler invånarna deltar också i den politiska diskussionen. Närmare hälften av invånarna diskuterade politik en eller flera gånger i veckan valåret 2022. Det är det näst högsta uppmätta värdet på 25 år, i nivå med 2018. Det första decenniet på 2000-talet låg motsvarande siffra på runt 30 procent. Att det finns ett samband med att nya frågor som integration/immigration och lag och ordning kommit högre på agendan är sannolikt en delförklaring (se nedan). Även intresset för politik har varit högt under senare år även om skillnaderna över tid inte är stora. Sex av tio invånare är mycket eller ganska intresserade på regional nivå, något fler i den egna kommunen. Det är i första hand intresset för politik regionalt som ökat det senaste decenniet.

---

¹ Data här är i huvudsak hämtade från årets rapport om långsiktiga trender och motsvarande tabellrapport. SOM-institutets "Västsvenska trender 1998 till 2022" respektive SOM Rapport 2023:17. En analys av utvecklingen i förhållande till de områden som beskrivs i Vision Västra Götaland ges ut i slutet av varje år. Nästa forskarantologi om Västsverige publiceras 2025. För samtliga böcker och rapporter för Västsverige och i övrigt se www.gu.se/som-institutet

Dramatiska förändringar till det bättre har samtidigt skett för hur stor andel av invånarna som anser att de har möjlighet att påverka politiken såväl nationellt som i kommunen och regionen. På 25 år har andelen som menar att de kan påverka gått från ca 10 till 30 procent i kommunen, från 6 till 28 procent i Sverige och från 5 till 22 procent i regionen. Någon annan förklaring än att det är möjligheten att uttrycka åsikter enskilt och gemensamt organiserat via sociala medier som möjliggjort denna förändring är knappast möjlig. Framför allt yngre och högutbildade är mer positiva. En tredjedel av de mellan 16 och 29 år ansåg 2022 att de hade mycket eller ganska goda möjligheter att påverka beslut i regionen. För de över 65 år landade siffran på 18 procent.

Ett annat område där det skett en klar förändring är hur invånarna i Västra Götaland ser på medlemskapet i EU. Åsikterna har varierat över tid men så sent som 2012 fanns en majoritet som var mot medlemskap medan majoriteten för nu är förkrossande. 2022 var 60 procent klart för, 15 procent mot medlemskap och 25 procent tvekar eller är osäkra.

Trots ett flertal positiva utvecklingstendenser är förtroendet för politiker fortsatt och generellt lågt. Andelen av invånarna i Västra Götaland som har stort eller ganska stort förtroende för politiker varierar mellan 20 och 30 procent på olika nivåer med rikspolitiker i topp och regionens politiker i botten. Inte mycket har heller hänt det senaste decenniet och den positiva valårseffekten verkar också ha minskat. Invånarna är dock mer positiva än de var vid millennieskiftet. Även synen på hur kommunernas och regionens viktigaste beslutsfattande organ sköter sina uppgifter är negativ. Mer så för regionen än kommunerna. Någon positiv utveckling över tid är svår att se. Kanske är detta de kommunala och regionala politikernas lott. Ett fåtal nationella politiker dominerar i media av olika slag och utan skilda valdagar hamnar lokala och regionala frågor och politiker ofta i skymundan. Undantagen under de senaste 25 åren har varit mycket få och kan i princip stavas Göran Johansson (s) då han var verksam i Göteborg och i Västra Götalandsregionen.

Sammantaget har det politiska intresset ökat, debatten blivit mer intensiv och betydligt fler anser att de kan påverka politiska beslut. EU ser också ut att slutligen ha blivit en accepterad del av det politiska demokratiska systemet för invånarna i Västra Götaland. Utvecklingen har skett utan att den generella tilltron till demokratin har minskat. Förtroendet för politiker kommunalt och regionalt är dock fortsatt lågt, politikerna är också okända och synen på de beslutande församlingarna är i huvudsak negativ.

Bostäder är det ständiga sorgebarnet när invånarna beskriver hur de ser på servicen i samhället

En kärnfråga för invånarnas syn på hur väl det politiska systemet fungerar är vilken service det förmår leverera. Över tid och även i nutid är det bostadsmarknaden som invånarna inte anser fungerar. Nästan fyra av tio var ganska eller mycket missnöjda 2022 och det är ingen unik siffra. Då visar ändå data från de år fördjupningar gjorts att de flesta är nöjda med hur de bor. Invånarna ser en marknad som inte fungerar –

särskilt för unga och de med sämre ekonomiska förutsättningar. En betydande majoritet av kommunerna i regionen redovisar också år efter år brist på bostäder.²

För i stort sett samtliga andra sektorer är synen på den service som finns tillgänglig positiv. Framför allt är få invånare missnöjda, oftast under 10 procent. Invånarna ser mest positivt på vårdcentraler och sjukhus som efter några år med fallande värden återtog tidigare nivåer i samband med pandemin. Men skillnaderna är små. Servicen bedöms mycket positivt av de som har en åsikt också när det gäller grundskola, gymnasieskola och barnomsorg med mycket få missnöjda. De missnöjda är något fler (20 procent) när det gäller kollektivtrafik men med positiv majoritet. Resultaten inom samtliga dessa sektorer är stabila för det senaste decenniet. De som har en åsikt om aktiviteter för barn och unga när det gäller idrott och kulturskola är dessutom genomgående nöjda. Ett område som avviker är äldreomsorg där fyra av tio har en åsikt och där det i princip väger jämnt över åren mellan de som är nöjda och missnöjda.

En klar majoritet ser också servicen totalt sett i den kommun de bor respektive Västra Götalandsregionen som positiv. Förändringarna över tid är små med undantag för åren kring sekelskiftet då regionen bedömdes betydligt mer negativt. Servicen i den egna kommunen bedöms från 2015 genomsnittligt mer positivt i Västra Götaland än i Sverige. För regionen är nivån något lägre och värdena skiftar mer gentemot regionerna sammantaget. Invånarna i Skaraborg är mest nöjda med situationen, särskilt på kommunal nivå.

Vård, skola, omsorg – men lag och ordning har tagit över som viktig fråga för invånarna i Västra Götaland under senare år

Ett område med uppenbar koppling till synen på demokrati och samhällsservice är vilka frågor eller problem som invånarna ser som de viktigaste i den kommun de bor respektive i Västra Götaland. Även här finns data för de senaste 25 åren. Öppna frågor ställs och invånarna anger själva max tre områden kommunalt respektive regionalt. De större förändringar som skett över tid är att arbetsmarknad efterhand minskat som påtalat problemområde samtidigt som integration/immigration under andra halvan av 2010-talet och därefter lag och ordning från 2019 till 2022 tagit över invånarnas agenda tillsammans med de traditionella vård, skola, omsorg.

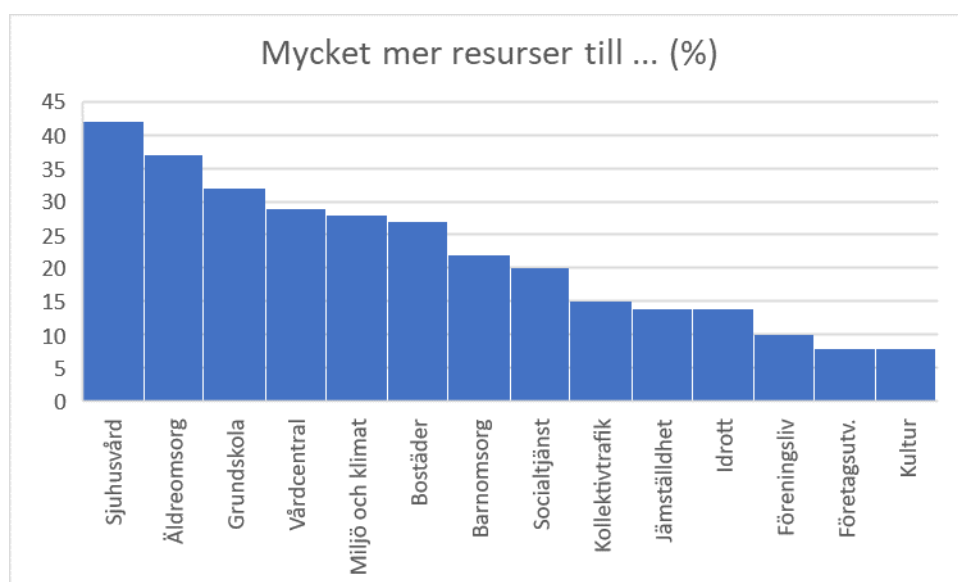
Sjukvård har under samtliga 25 år varit den fråga överlägset flest invånare i Västra Götaland ser som viktig på regional nivå. Infrastruktur har från och till varit den näst mest utpekade. 2022 angav fler än hälften sjukvård som en viktig fråga regionalt följt av lag och ordning, skola/utbildning och infrastruktur med mellan 20 och 10 procent. Kommunalt är det skola/utbildning, vård och omsorg som hamnar i topp över tid. 2022 angav tre av tio skola/utbildning och sjukvård som de viktigaste frågorna följt av lag och ordning (20 procent). Invånarna ser sammantaget ut att ha en klar bild vad som är kommunala respektive regionala ansvarsområden. Förutom ovanstående trender har miljö och energi sakta men säkert ökat som en viktig fråga under de senaste fem åren för invånarna både kommunalt och regionalt. Runt 10 procent angav det som en av de tre viktigaste frågorna 2022.

---

² Se till exempel Länsstyrelsen i Västra Götalands årliga bostadsmarknadsanalys

Det är inte lätt att vara politiker – invånarna vill helst ha mer av allt

Sedan mitten på 2010-talet har varje års enkät ett tema med ett antal fördjupningsfrågor. 2022 var en av de frågor som ställdes inom vilka områden invånarna skulle vilja se att det satsades mer eller mindre offentliga resurser. Svaren visar vilket svårt uppdrag det är att vara politiker. De kan också ge en delförklaring till den något negativa synen på politiker och beslutande församlingar. Invånarnas svar kan beskrivas som "mer av allt". Av 14 sektorer/serviceområden finns bara tre där 10 procent eller fler av invånarna anser att de bör klara sig med mindre resurser. Svaren pekar ändå åter ut vård, skola, omsorg som huvudområden – där flest menar att det behövs mycket mer resurser – med sjukhusvård, äldreomsorg, vårdcentral och grundskola som de högst prioriterade områdena. Därefter följer miljö och klimat samt bostäder (se figur). Till detta kan läggas att få vill minska den offentliga sektorn. 2022 var det runt två av tio och detta är en nivå som legat relativt konstant över de senaste 25 åren.

Anm: Frågan som ställdes var: Vilka av följande verksamhetsområden anser du borde tilldelas mer eller mindre resurser jämfört med i dag i den kommun där du bor?

Svarsalternativ: Mycket mer över varken mer eller mindre till mycket mindre resurser samt ingen uppfattning.

Sociala medier har tagit över vardagen

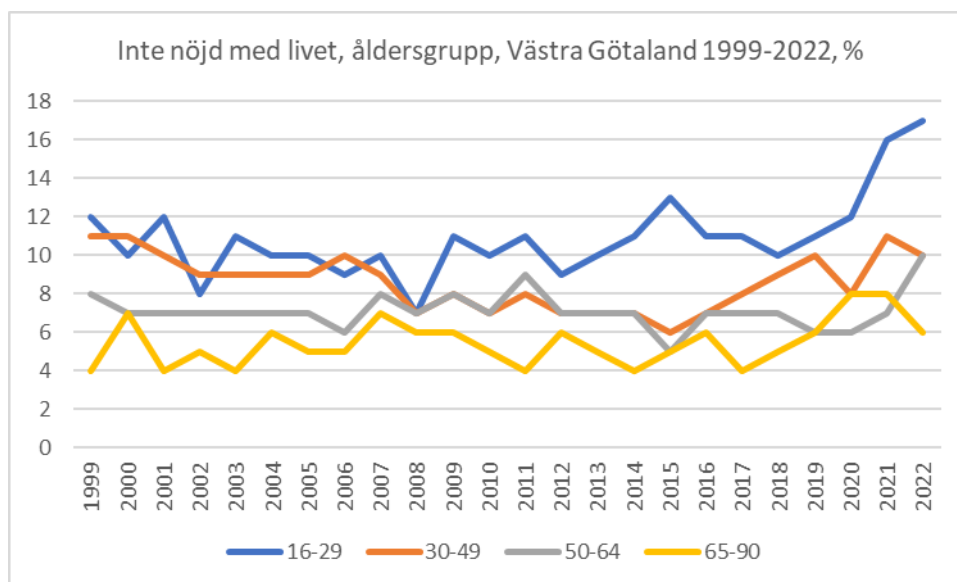
Om vi går över till invånarnas levnadsvanor kan vi konstatera att de ändrats relativt lite de senaste 25 åren. Ett självklart undantag finns. Bara från 2010 har andelen av samtliga invånare i Västra Götaland som säger att de använder sociala medier minst en gång i veckan ökat från 50 till 80 procent. En dramatisk förändring. Inte minst med tanke på att 2001 var första gången en mobiltelefon kunde kopplas till internet och att den första modellen av iPhone kom 2007. För de mellan 16 och 29 år använde 84 procent sociala medier dagligen 2022. Motsvarande för de över 65 år var 40 procent. Användningen är generellt högre bland kvinnor än män.

I övrigt är den största förändringen när det gäller aktiviteter att uteliv och restaurangbesök ökat. Fler går på restaurang, pub eller bar på kvällstid. Ökningen över tid är från tre av tio till fyra av tio som går en gång i månaden. Det kanske inte låter mycket men skulle kunna motsvara omkring 130 000 fler personer. En av fyra i åldern 16 till 29 år "går ut" en gång i veckan. Vi kan också notera en generell trend där fler över tid går på pop/rockkonsert medan besöken på teatrar minskar.

Visionen om Det goda livet – Allt fler unga missnöjda med sina liv

De avslutande frågorna i denna korta genomgång av några av de senaste 25 årens trender handlar om invånarnas välbefinnande och deras syn på sina medmänniskor. Den gemensamma visionen i Västra Götaland är Det goda livet. Även invånarnas syn på sitt välbefinnande har mätts av SOM-institutet sedan regionen bildades. Tidsserien är sannolikt unik även i ett europeiskt perspektiv. Den huvudfråga som ställs är hur nöjda invånarna är med sina liv på det hela taget. Över tid är nio av tio mycket eller ganska nöjda. Internationellt är det en mycket hög andel, i stort i nivå med Sverige som genomgående har en position bland de sex till sju med högst andel nöjda i världen.

Det finns en svag tendens till något lägre värden efter pandemin och med något större spridning i befolkningen. Det som framför allt har hänt är att det i den yngre generationen (mellan 16 och 29 år) är en betydligt högre andel som har ett lägre välbefinnande de två senaste åren. 2022 var det 17 procent som svarade att de inte var särskilt eller alls nöjda med sina liv (se figur nedan). En dramatisk försämring som skett på några få år.

Källa: SOM-institutet, SOM-rapport 2023:17, Tabell 9. Svarsalternativ: Mycket nöjd, Ganska nöjd, Inte särskilt nöjd, Inte alls nöjd. Figuren visar de som svarat inte särskilt eller inte alls nöjd.

I de utredningar som gjorts om bakgrunden hamnar förklaringarna ofta kring att det finns ett samband med att unga upplever höga krav och förväntningar i olika former så

som skola, framtid, social status och utseende.³ Det finns bevisligen stora grupper unga som känner någon form av hopplöshet och brist på framtidstro.⁴ Upp mot 20 procent har år efter år inte godkända betyg för att börja gymnasium direkt efter grundskolan.⁵ De yngre var också den grupp som sammantaget drabbades hårdast av pandemin.⁶

Det vi vet från den internationella forskningen – som också bekräftats i analyser baserade på SOM-institutets data för invånarna i Västra Götaland – är att hälsa, bra sociala relationer, en tillräcklig inkomst och något meningsfullt att göra är de avgörande frågorna för ett lyckligt liv. De är det i dag och över tid. Sociala relationer är då ett brett begrepp som täcker såväl möjligheten till emotionellt och praktiskt stöd som att umgås med vänner, avsaknad av ofrivillig ensamhet samt tillit till andra.⁷

Fortsatt stark tillit mellan människor i Västra Götaland

Att känna tillit till andra är viktigt för välbefinnandet men också en avgörande fråga för ett välfungerande samhälle. Tilliten till andra är god och intakt i Västra Götaland sett över de senaste 25 åren. En av tio är vad SOM-institutet benämner låglitare. En nivå som varit oförändrad sedan 1998. Bland de mellan 16 och 29 år var andelen låglitare 15 procent 2022. Bland de med låg utbildning var den 20 procent.

Avslutningsvis – Hur används resultaten?

Det är givetvis viktigt att den kunskap som tas fram kommer till användning. Det finns nu 25 år av data med ett antal långa tidsserier varav några diskuterats här. Något av en guldgruva för forskarsamhället. I Västra Götalandsregionen används resultaten bland annat i det årliga planeringsunderlaget i samband med budgetarbetet och i de mer omfattande analyserna av samhällsutvecklingen i Västsverige som sker med några års mellanrum.⁸ Flera indikatorer fungerar också som politiska mål i regionens arbete. Det gäller till exempel hur nöjda invånarna är med demokratin, hur samhällets service fungerar inom vård, tandvård och kollektivtrafik generellt och för olika grupper. Med en vision om det goda livet är det också centralt att följa hur invånarnas välbefinnande utvecklas ur olika aspekter. Här har data från SOM-institutet varit avgörande, bland annat för att observera nya trender bland unga vuxna och agera på dem i regionens egen verksamhet och i det regionala utvecklingsarbetet.

---

³ FHM och MUCF (2023): En kartläggning om ungas psykiska hälsa

⁴ VGR Hälsa på lika villkor (2023) samt VGR analys 2021:44 s.10

⁵ VGR Regional utvecklingsstrategi - Kraftsamling Fullföljda studier (2023)

⁶ VGR (2021): Hur pandemin påverkat invånarna i Västra Götaland, VGR Analys 2021:44

⁷ VGR (2019): Lycka för fler, VGR Analys 2019:3

⁸ VGR (2023): Osvuret är bäst, Regionrapport 2023, VGR Analys 2023:2